

Fornybare energikilder, tema Solenergi

Stavanger 25.9.2008
John Rekstad

UNIVERSITY
OF OSLO

Solar energy household

Human power demand: 14.5 TW (2007)

80%: fossile fuels
13%: hydropower + bio
7%: nuclear power

Sun: 178 000 TW

reflected
53 000 TW

wind & waves
350 TW

photosynthesis
100 TW

evaporation
40 000 TW

Tide 3.5 TW

radiation
82 000 TW

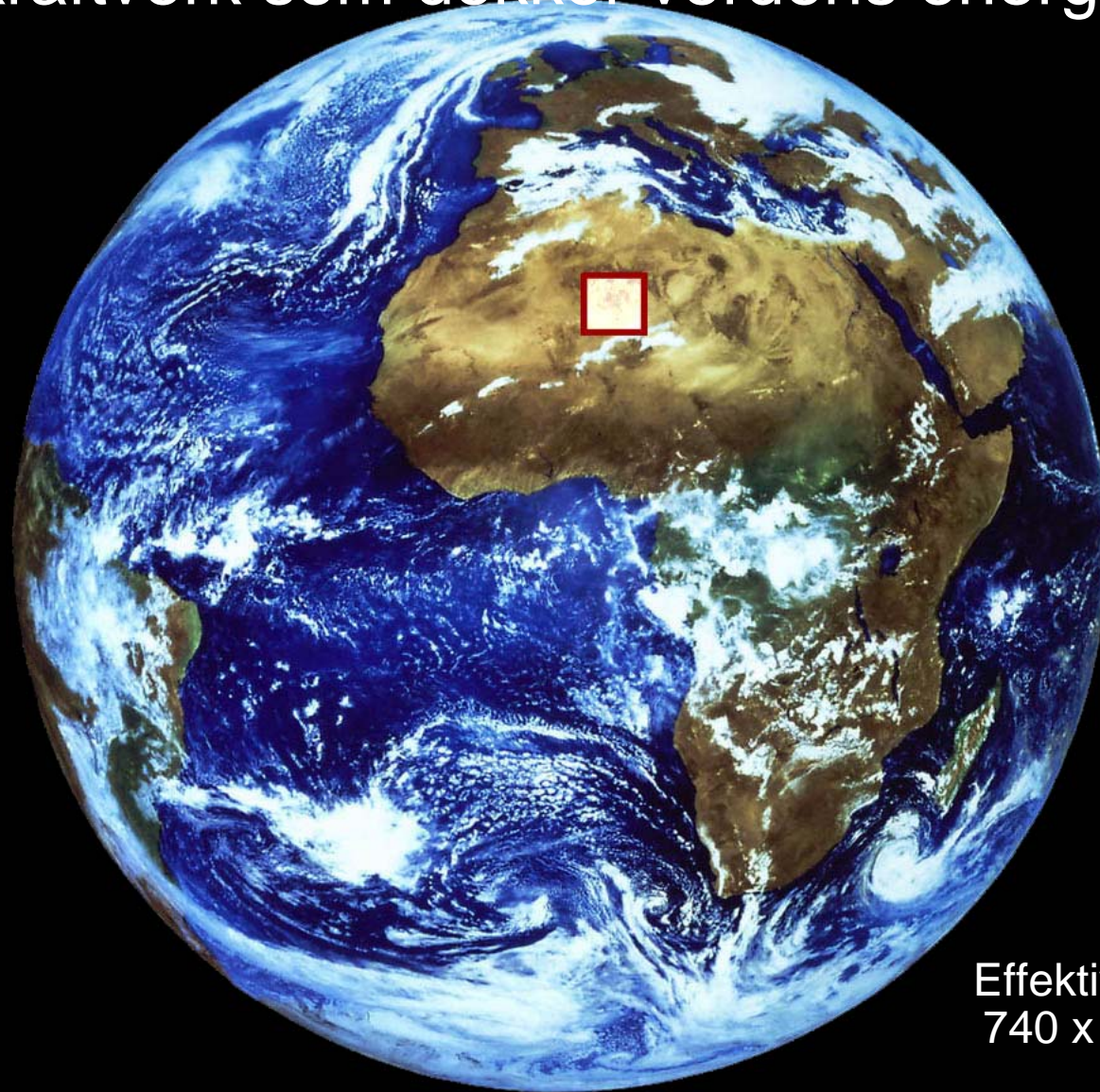
absorbed
120 000 TW

Geothermal: 16 TW

1 TW = 10^{12} W

Sol-kraftverk som dekker verdens energibehov

Effektivitet 10%
740 x 740 km²

UNIVERSITY
OF OSLO

Tre metoder for direkte utnyttelse av solenergi

Produksjon av elektrisitet med solceller (PV)

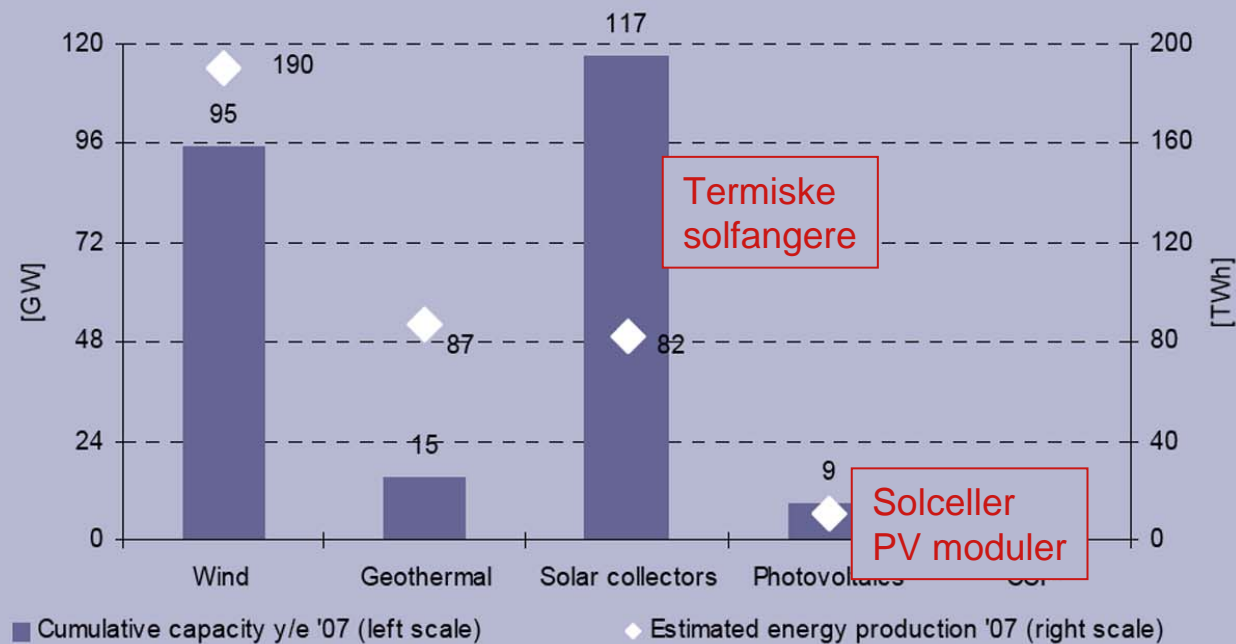
Produksjon av elektrisitet ved soldrevne varmekraftverk (CSP)

Produksjon av nyttbar varme med solfangere

Effektkapasitet og årlig energiproduksjon fra noen fornybare energikilder (kilde: Fawer, 2007)

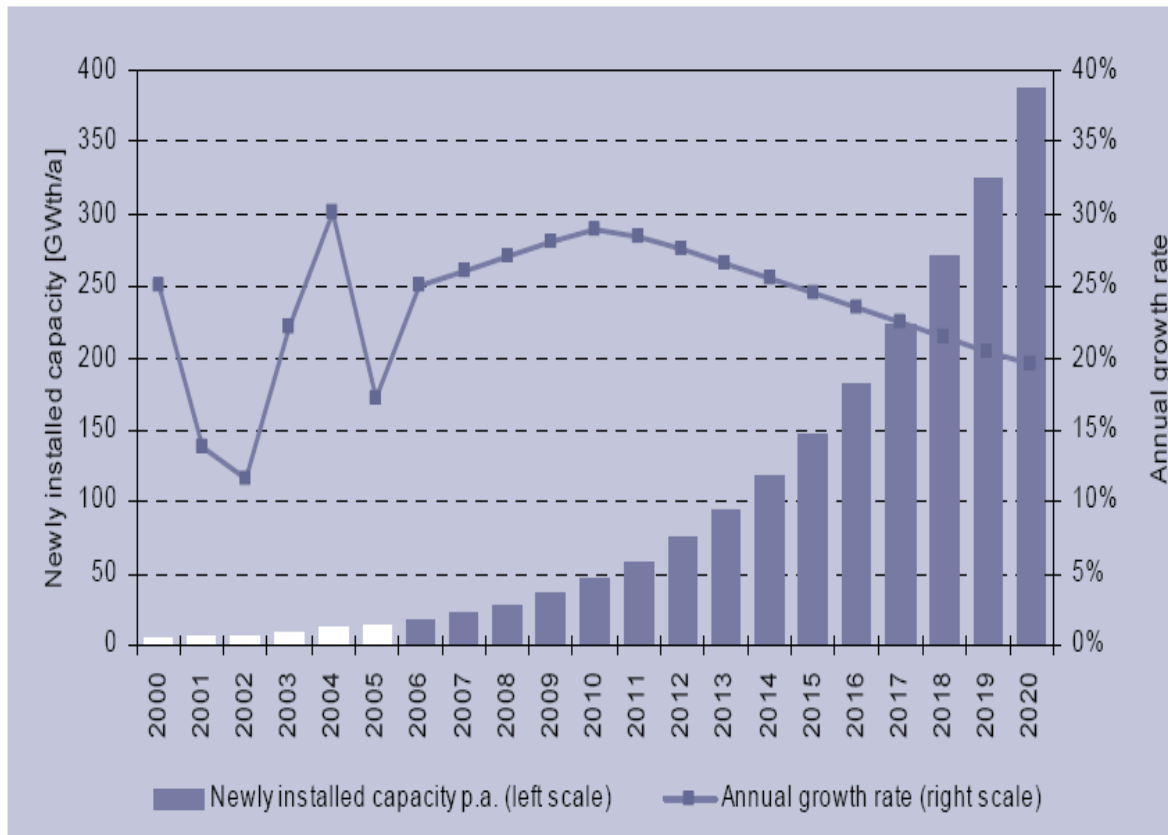

$117 \text{ GW}_{\text{peak}} = 167 \text{ mill. m}^2 \text{ solfanger}$

$10 \text{ GW}_{\text{peak}} = 66 \text{ mill. m}^2 \text{ solceller}$

Fig. 19: Sarasin forecast for the global solar collector market. Newly installed collector capacity in GW_{th} per year

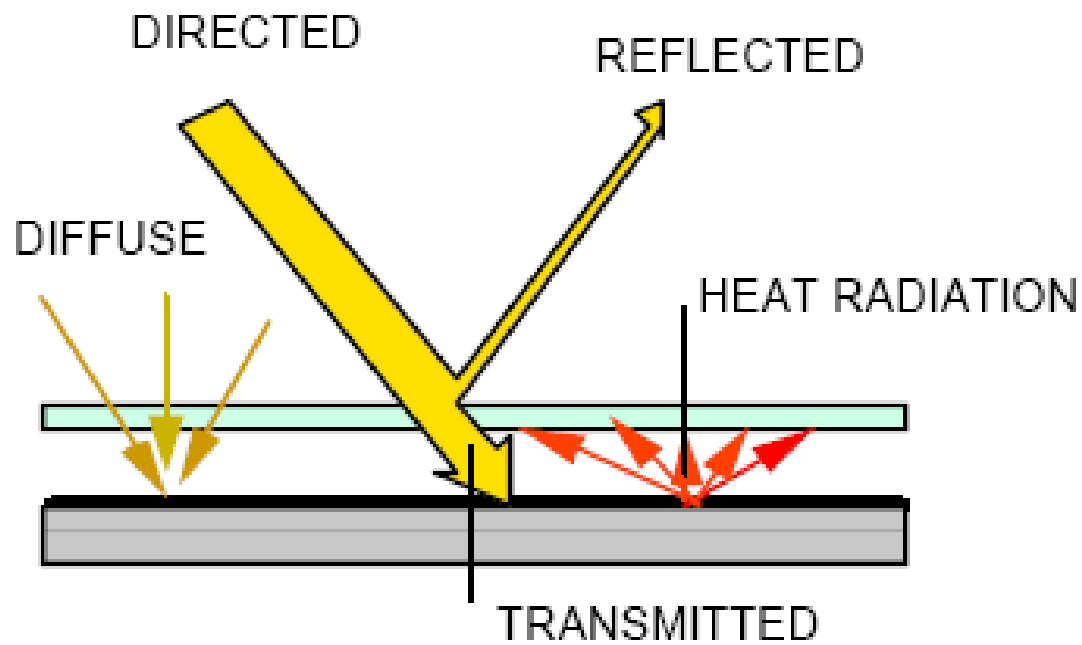
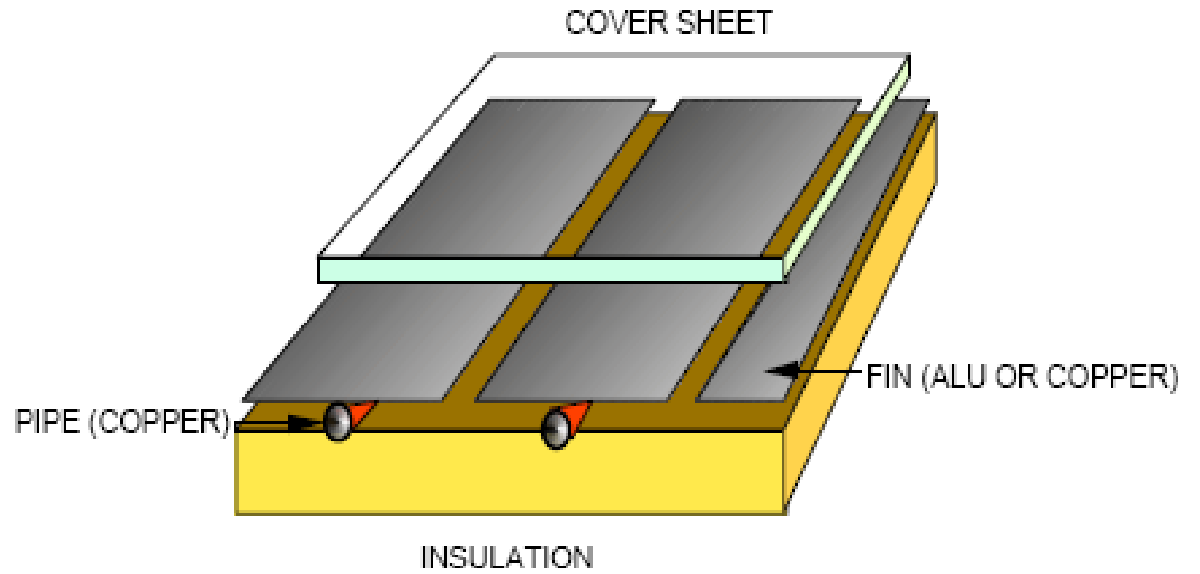
Source: Sarasin, 2006

I 2007 ble det solgt ca. 26 mill. m^2 solfanger, tilsvarende en omsetning på 100 Mrd. kr.

SOLVARME:

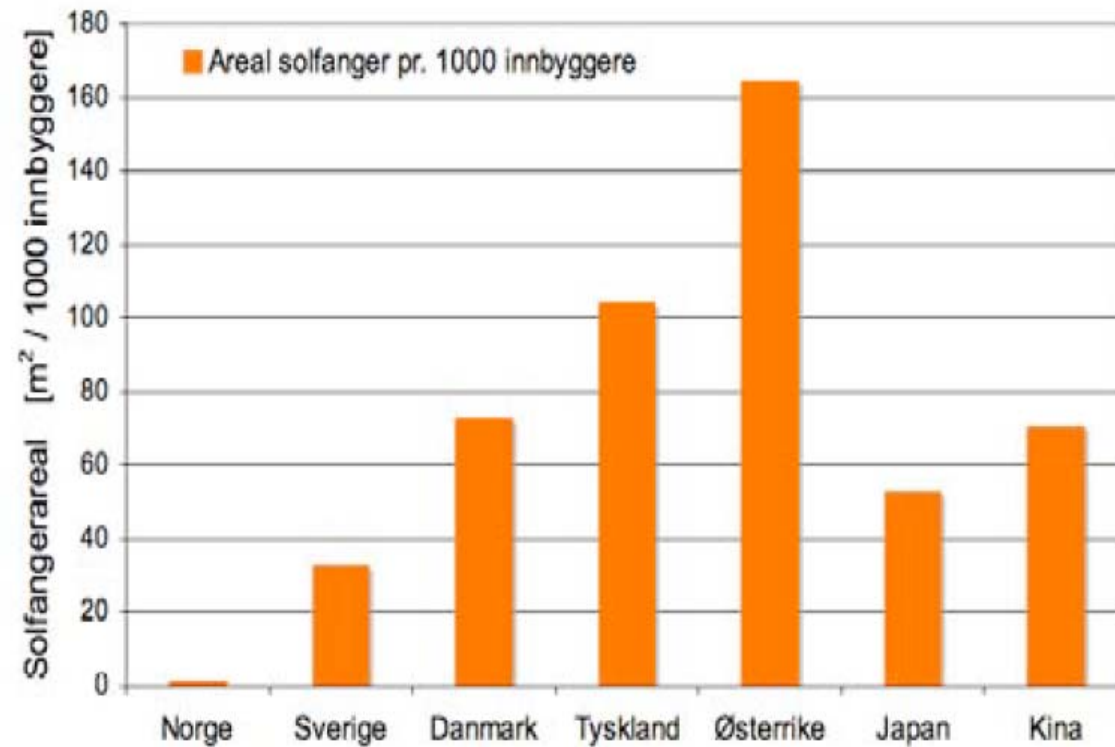
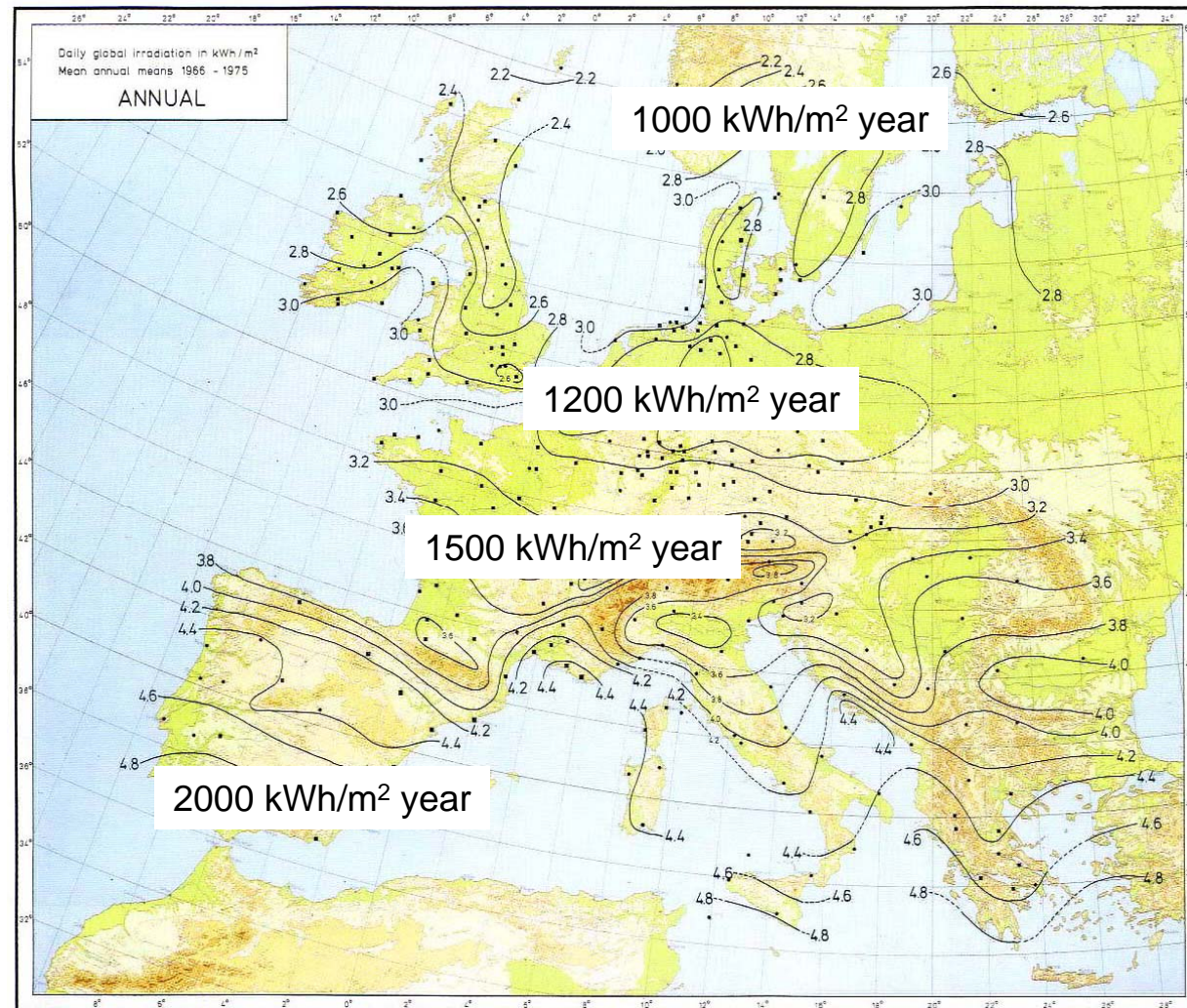

Fig. 2. Installert solfangerareal i ulike land i m² pr. 1000 innbyggere. (Ref. IEA-SHC, Solar Heat Worldwide 2008).

Årlig innstråling pr. m² mot horisontal flate

Kilde: European Solar Radiation Atlas

UNIVERSITY
OF OSLO

20. august 2008

Olje- og Energiministeren annonserer
ny statlig støtteordning til solvarmeanlegg

UNIVERSITY
OF OSLO

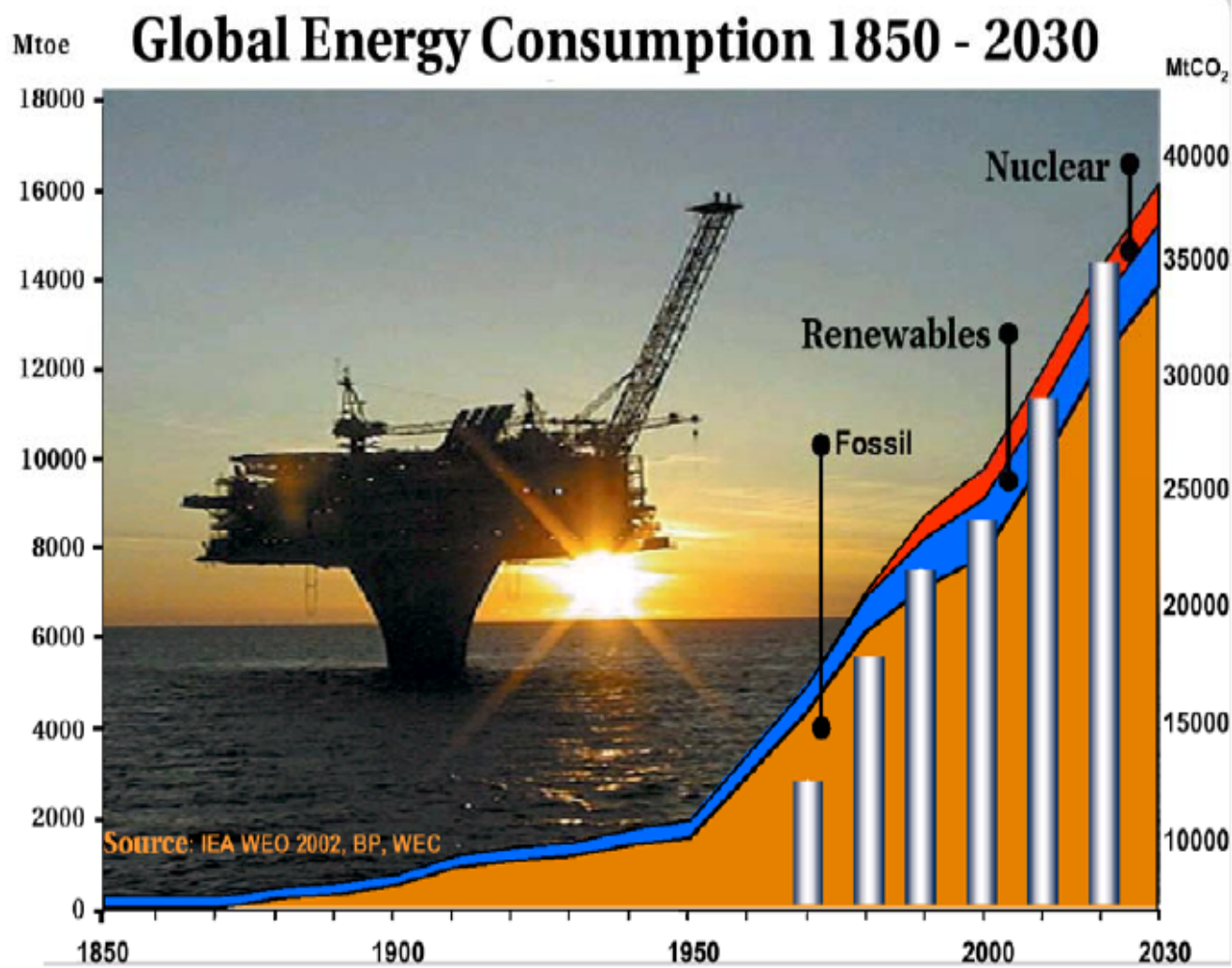

Figure 2.3: Historic and Estimated Future World Energy Consumption and Carbon Dioxide (CO₂) Production (IEA Reference Scenario).

(Source: IAEA bulletin n° 42/2, 2000)

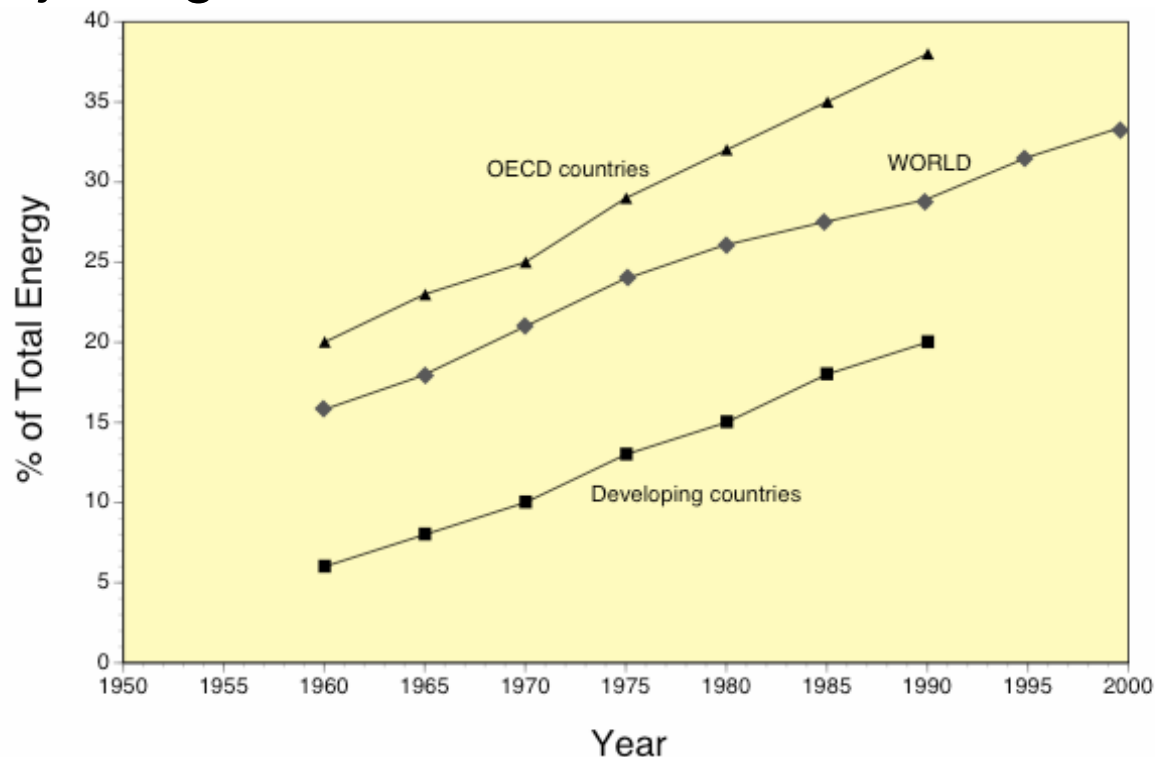

GLOBAL PRIMÆR-ENERGI PRODUKSJON

KULL	28.7 (1000 TWh)	22.6 %
OLJE	44.8 ”	35.3 %
GASS	28.1 ”	22.1 %
NUKLEÆR	8.1 ”	6.4 %
VANNKRAFT	2.9 ”	2.3 %
BIOMASSE	13.1 ”	10.2 %
ANDRE FORNYBARE	1.1 ”	0.9 %
TOTALT	127 ”	100 %

Andel av primærenergien som anvendes til elektrisitetsproduksjon - globalt

Andel energibruk på sluttbrukertrinnet som leveres med elektrisitet

2004: 17 % elektrisitet

2030: 22 % elektrisitet

Norge 2008: 50 % elektrisitet

CO₂ TRUSSELEN

MÅL: Redusere utslipp med 50 % innen 2050

CO₂ produksjon pr produsert kWh (100 % effektivitet)

	kull	olje	gass
I kg	0.45	0.29	0.21
I relative enheter	2.14	1.38	1

Dersom alt kull ble erstattet med naturgass
ville CO₂ utslippet reduseres med 22 %

Services: Comfort

Transport and communication

Industry

Low quality energy 40 %

Medium quality energy 20 %

High quality energy 40 %

Quality is related to the temperature level

Approx. 50 % of the energy at the end-user level in EU is low temperature heat

Energiforbruk i fastlands Norge i 2007

Energibruk i bygninger: 74 TWh (33 %)
Av dette er 56.3 TWh elektrisitet (50.8 % av totalt
elforbruk)

Storparten brukes til oppvarming (og kjøling)

Kilde: Statistisk Sentralbyrå

Figure 5.4 Share of energy consumption in [%] for commercial/public and residential buildings (Weiss, 2003).

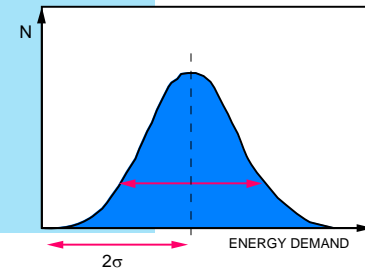
Type of building	space heating	water heating	Lightning and appliances	cooking	cooling	others
Commercial and public	52	9	14	5	4	16
Residential	57	25	11	7		

Krav til isolasjon

Bygningskropp   Vinduer
 År   U-verdi (W/m²K)   År   U-verdi (W/m²K)

1949	0.93	1962	3.60
1969	0.58	1981	2.70
1981	0.45	1987	2.40
1987	0.30	1997	1.60
1997	0.22		

Energiforbruk i 2006

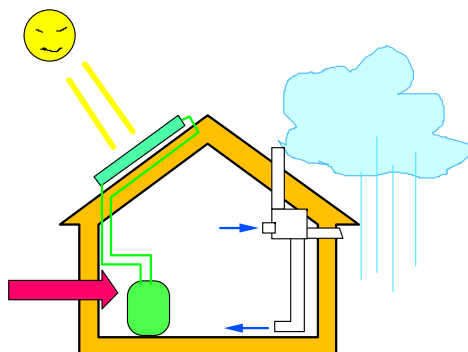
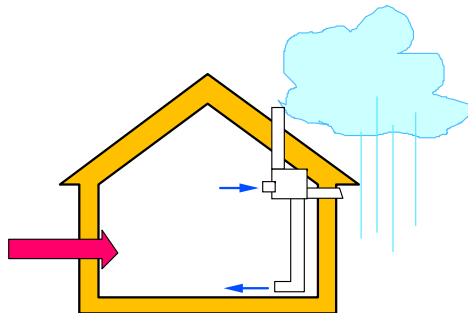
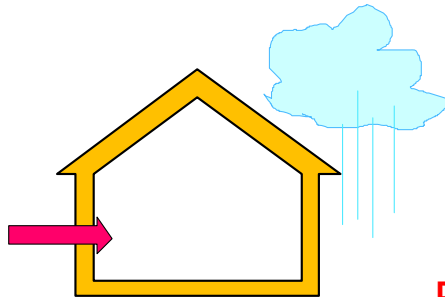
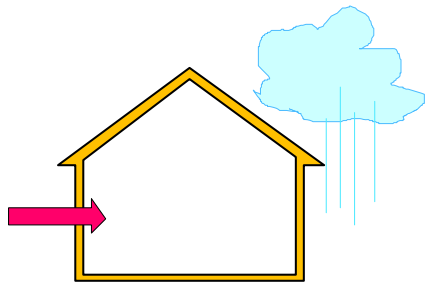
Kilde: Statistisk Sentralbyrå

Byggeår	Energiforbruk (kWh/m ²)	Prosent avvik fra gjennomsnitt
Før 1931	189	-0.5 %
1931 - 54	207	+9.0 %
1955 - 70	190	0
1971 - 80	189	-0.5 %
1981 - 90	178	-6.3 %
Etter 1990	181	-4.7 %

Gj.snitt   190

UNIVERSITY OF OSLO

ENERGIBRUK (KJØPT ENERGI) I BOLIGER MED OG UTEN VARMEPUMPE

Gjennomsnitt for boliger i kWh/år

GULVAREAL	100 - 150 m ²		Over 150 m ²	
	2004	2006	2004	2006
HUSHOLDNINGER UTEN VARMEPUMPE	23 992	24 590	30 771	32 356
HUSHOLDNINGER MED VARMEPUMPE	19 951	26 021	30 762	29 476
FORSKJELL	4 041	- 1 431	9	2 880

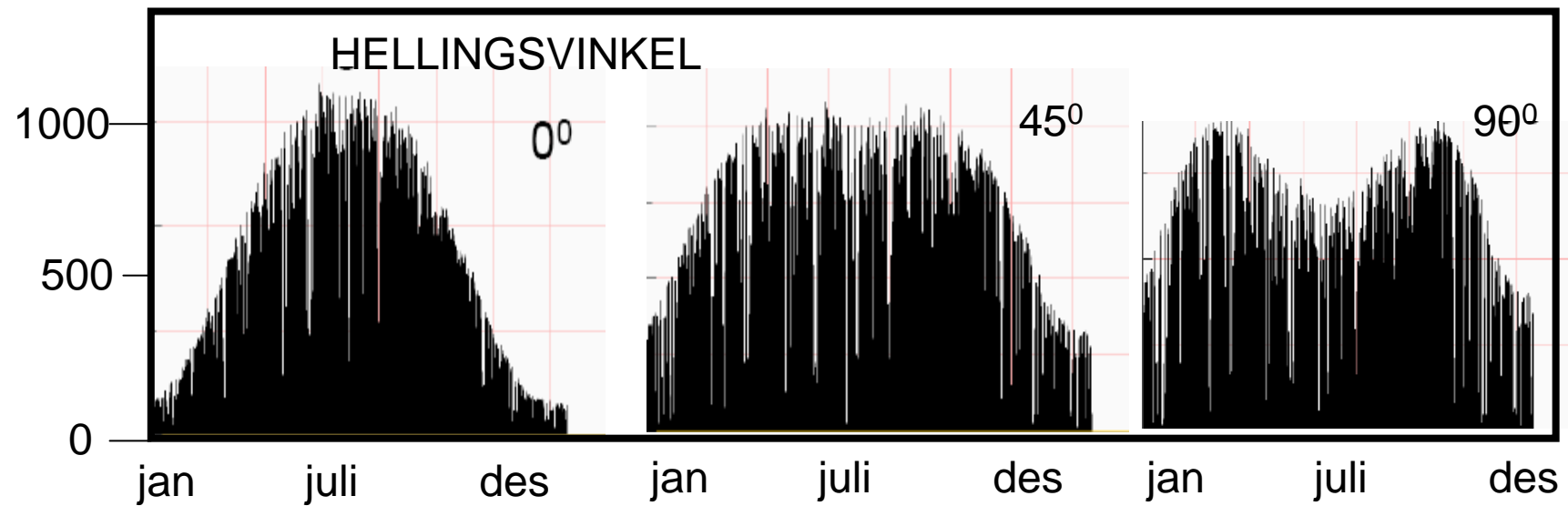
Kilde: Statistisk Sentralbyrå 2008

UNIVERSITY
OF OSLO

STRÅLINGSPROFILER MOT SYDVENDTE FLATER

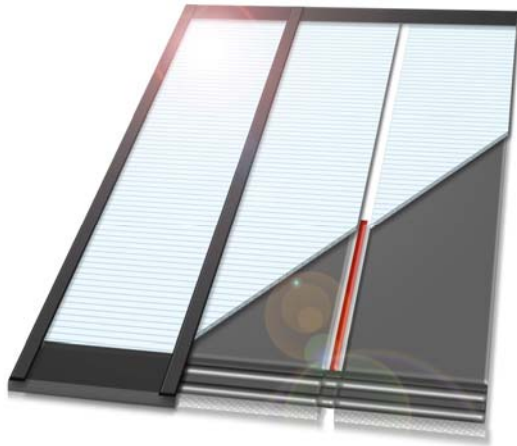
W/m²

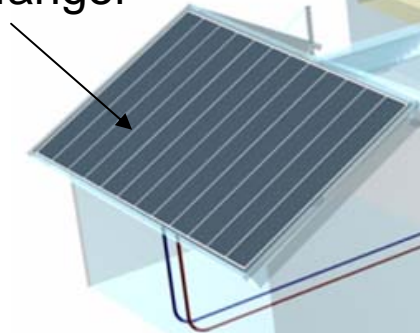
Ark: Dahle/Breitenstein
Byggherre: Backe
Solfanger: Solarnor

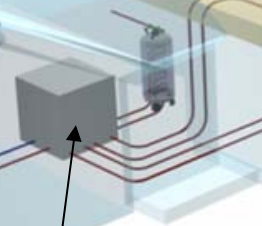
Nils Peter Dale

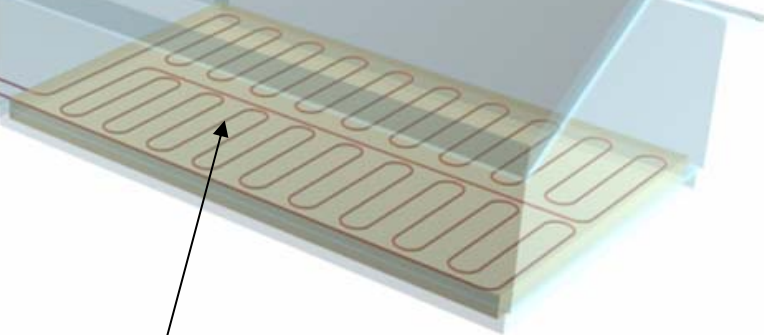
Solfanger

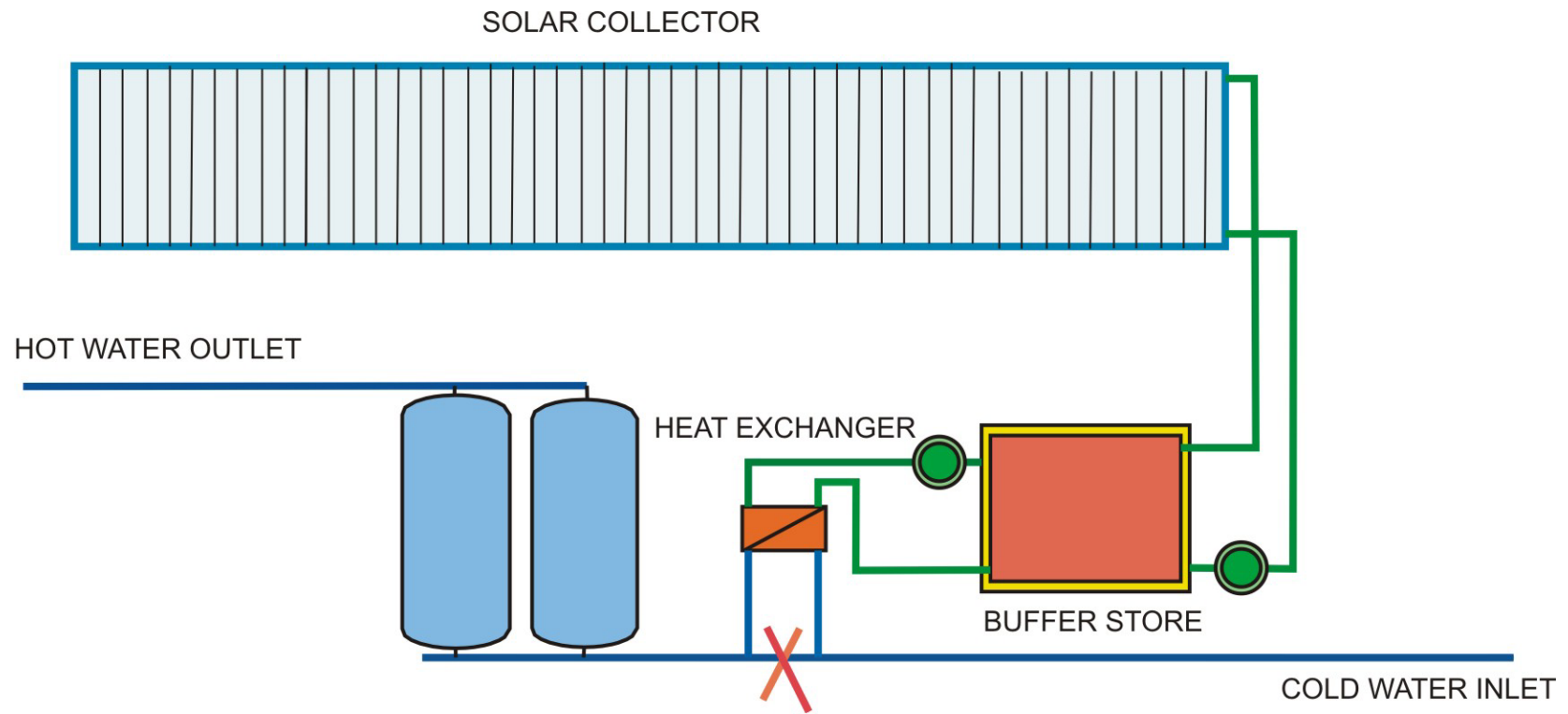
Energisentral

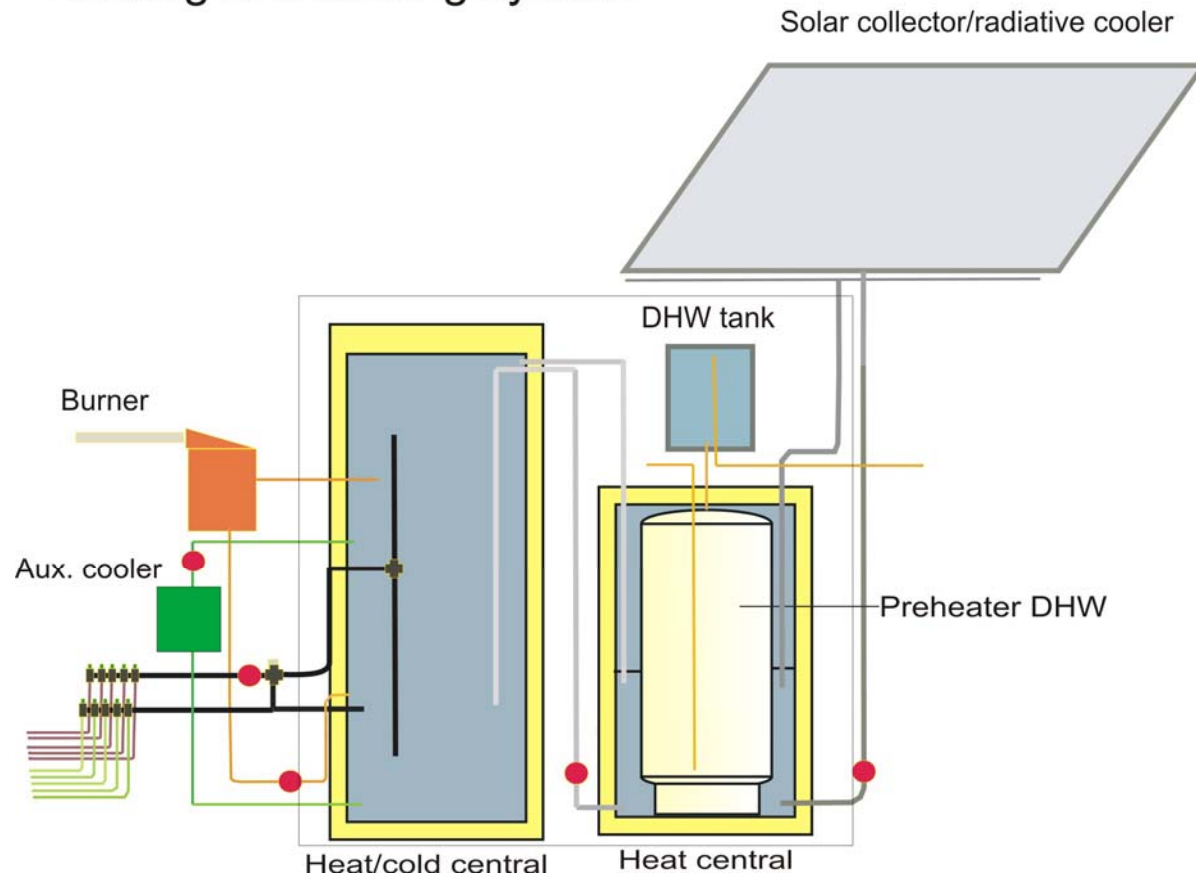
Vannbåren gulvvarme

UNIVERSITY OF OSLO

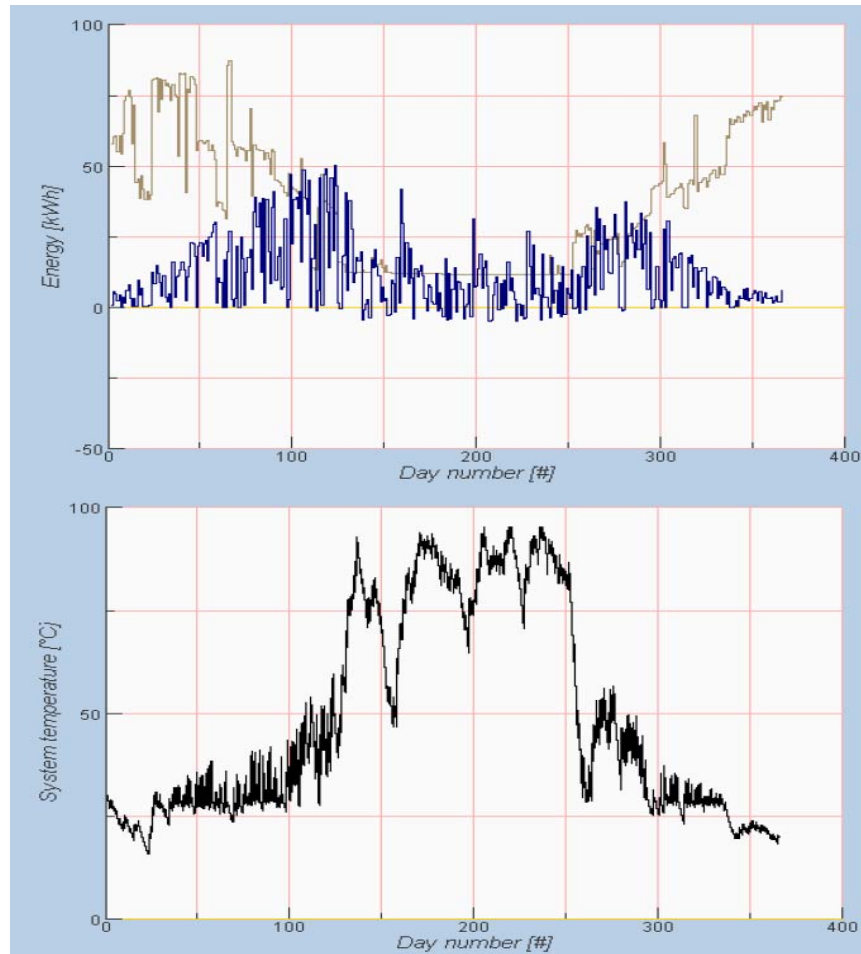
Heating and cooling system

SIMULERING AV KOMBI-ANLEGG

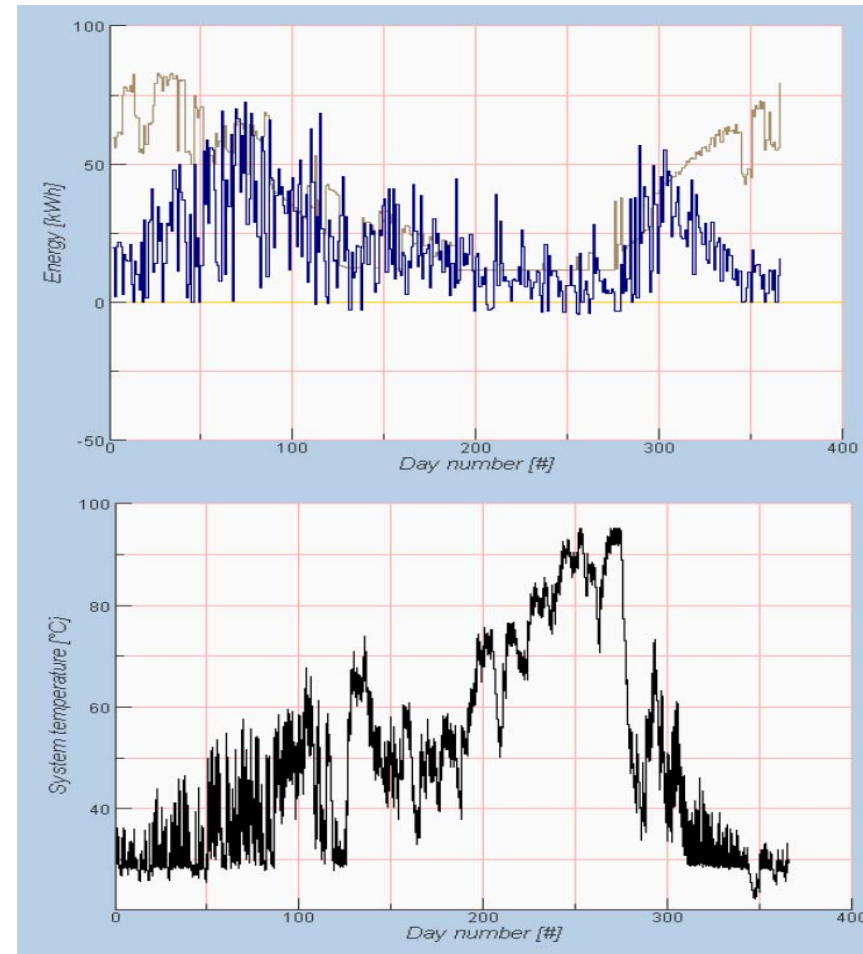
Årsbehov: Varmt vann 4 420 kWh
Romvarme 8 690 kWh

Solfanger 15 m², hellingsvinkel 45⁰

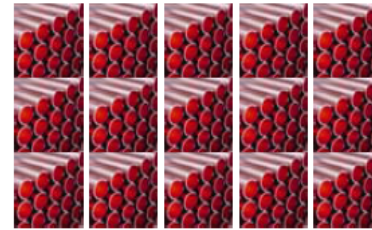
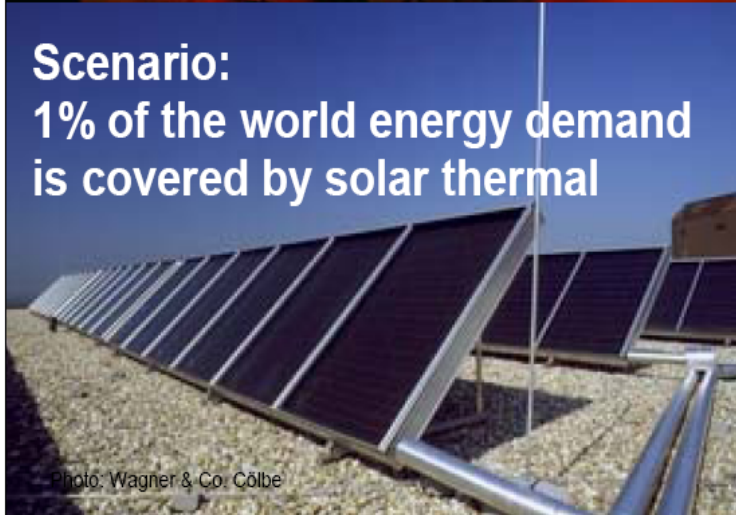
Dekningsgrad: 36.4 %

Solfanger 40 m², hellingsvinkel 90⁰

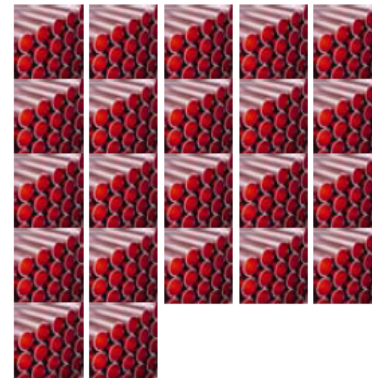

Dekningsgrad: 56.3 %

Needs for new materials

= 15 Mt/year

22 Mt copper are needed additionally

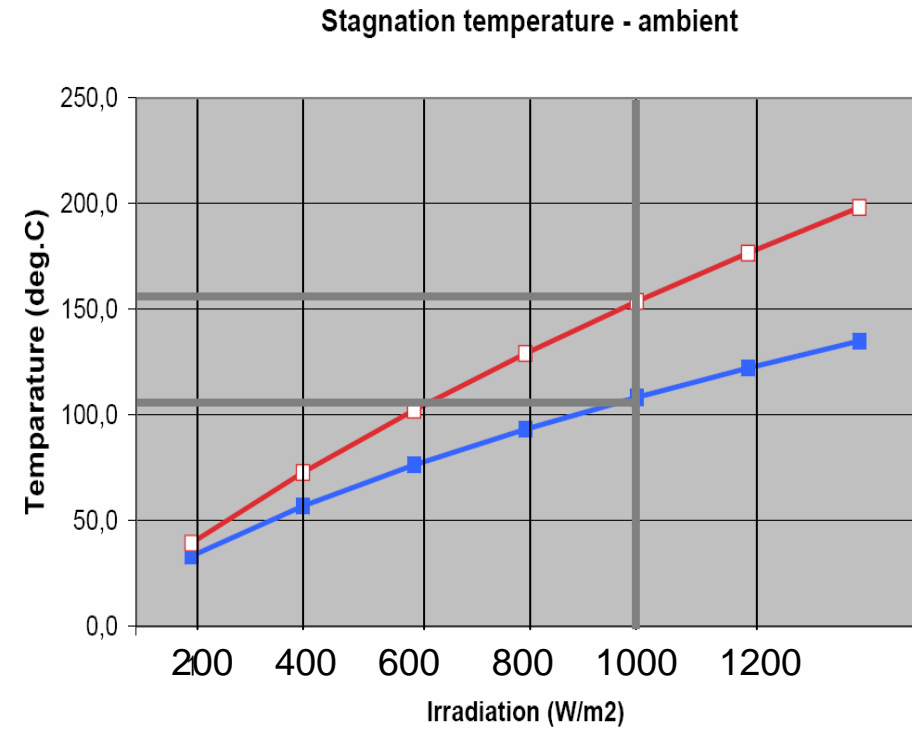
The annual production of copper worldwide is not big enough to cover the expected growth in solar thermal installations

UNIVERSITY OF OSLO

Thermal aging:
Material: pp
T = 130°C
Time: 115 hours

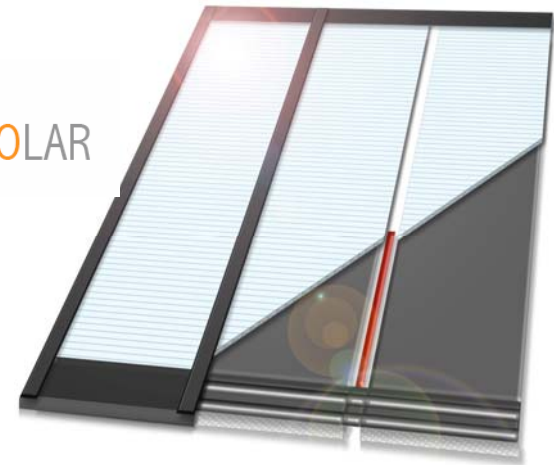

Ref:Andres Olivares
Dr.thesis 2008, UiO

Industrial partners

AVENTA | SOLAR

UNIVERSITY
OF OSLO

■ ■ ■ IEA - SHC Task 39:
Polymeric Materials in Solar Thermal Applications

**17 Research institutes and
Universities from Europe and USA**

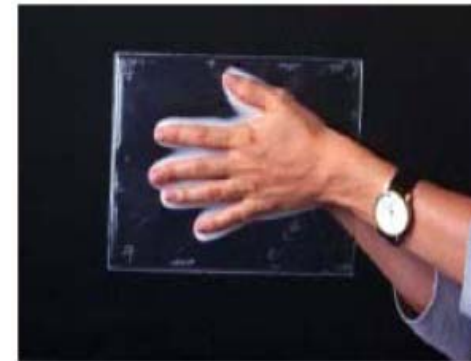
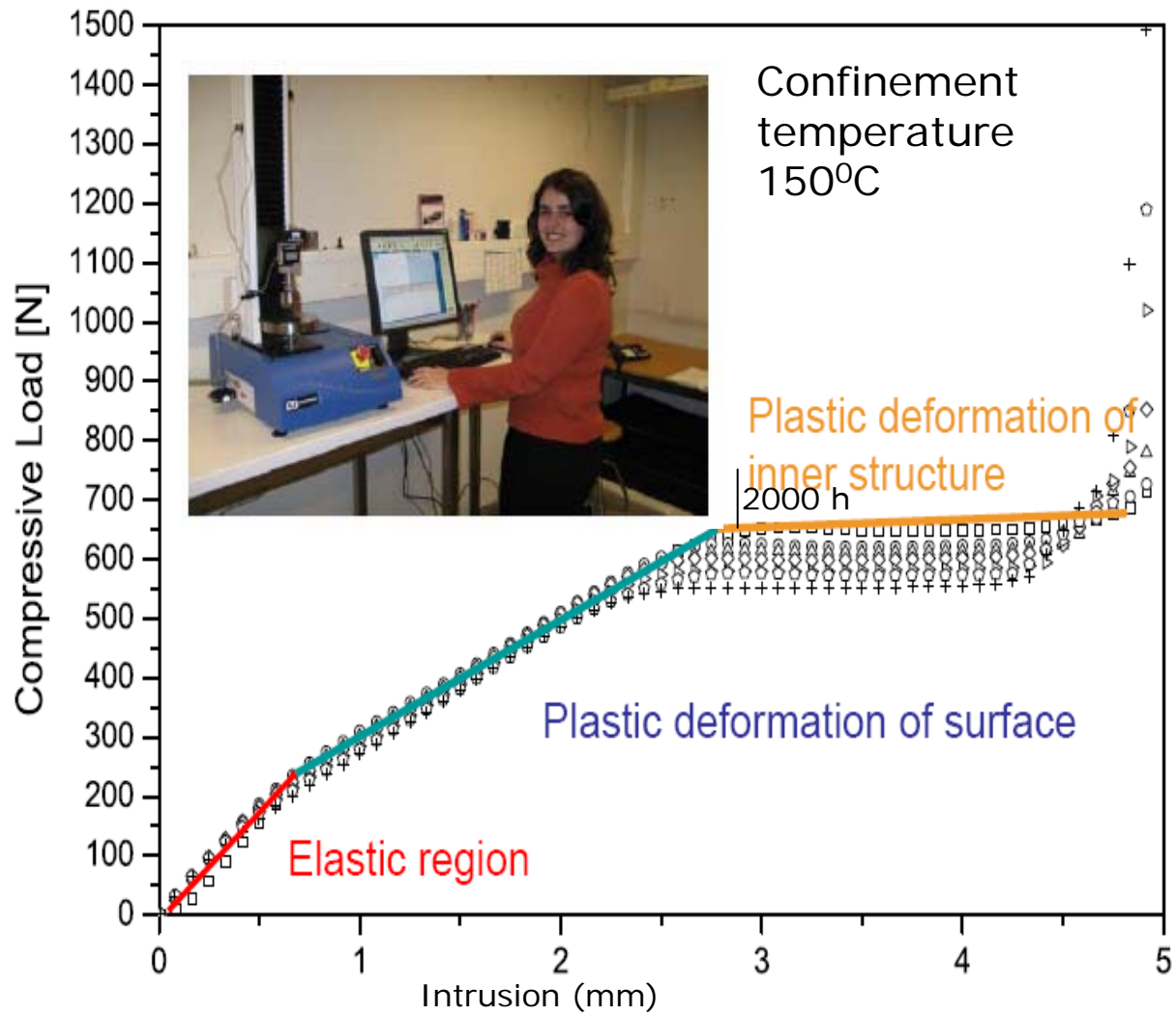
Fraunhofer ISE (Germany)
AEE INTEC (Austria)
Arsenal research (Austria)
CEA INES (France)
EPFL (Switzerland)
FH Ingolstadt (Germany)
FH Osnabrück
ITW (Germany)
INETI (Portugal)
Kassel University (Germany)
NIC (Slovenia)
NREL (USA)
PCCL (Austria)
SP (Sweden)
SPF (Switzerland)
University of Leoben (Austria)
University of Oslo (Norway)

www.iea-shc.org/task39/participants.html

17 Industry partners

AGRU Kunststofftechnik GmbH (Germany)
Aventa AS (Norway)
A-P-C (Austria)
Borealis AS (Austria)
Bosch Thermotechnik (Germany)
BlueTec GmbH & Co (Germany)
Chevron Phillips Chemical (USA, Belgium)
Consolar GmbH (Germany)
EMS-Chemie (Switzerland)
EDF-Électricité de France (France)
Pirev Surface Engineering (Portugal)
REHAU AG (Germany)
Roth Werke GmbH (Germany)
Sabic Innovative Plastics (Saudi Arabia)
Solvay Solexis (Belgium)
Solar Twin Ltd (UK)

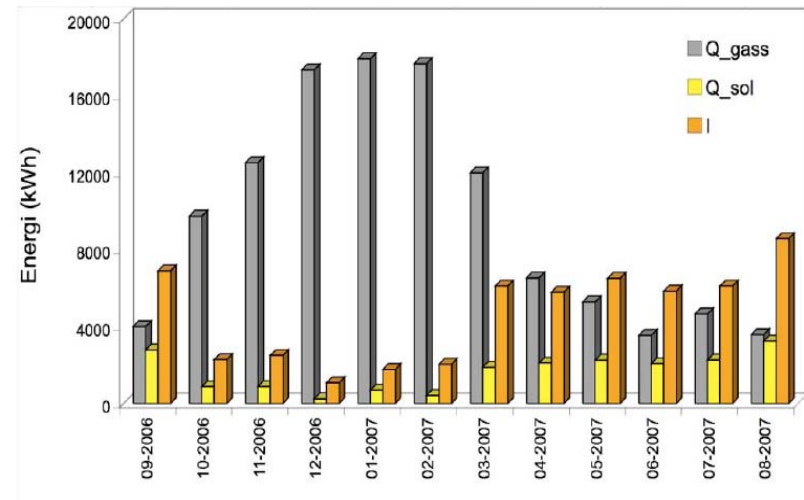
...

Source: Hartwig, 2003.

UNIVERSITY OF OSLO

2008: Samlet nyttbar energiproduksjon fra solenergi er
100 TWh

Årlig vekst 25 % (har vært relativt stabil i ca. 15 år)

2008: Globalt energiforbruk er 125 000 TWh

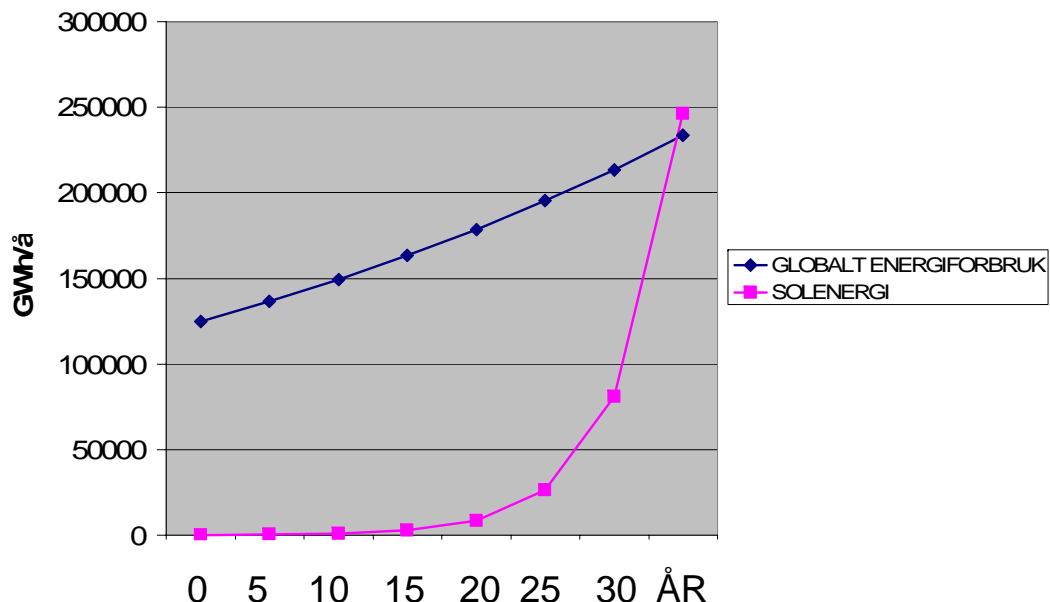
Årlig vekst 1.8 %

Det innebærer en fordobling på 38.5 år.

Dersom denne utviklingen fortsetter vil solenergi dekke den årlige vekst i energiforbruket om 22.5 år.

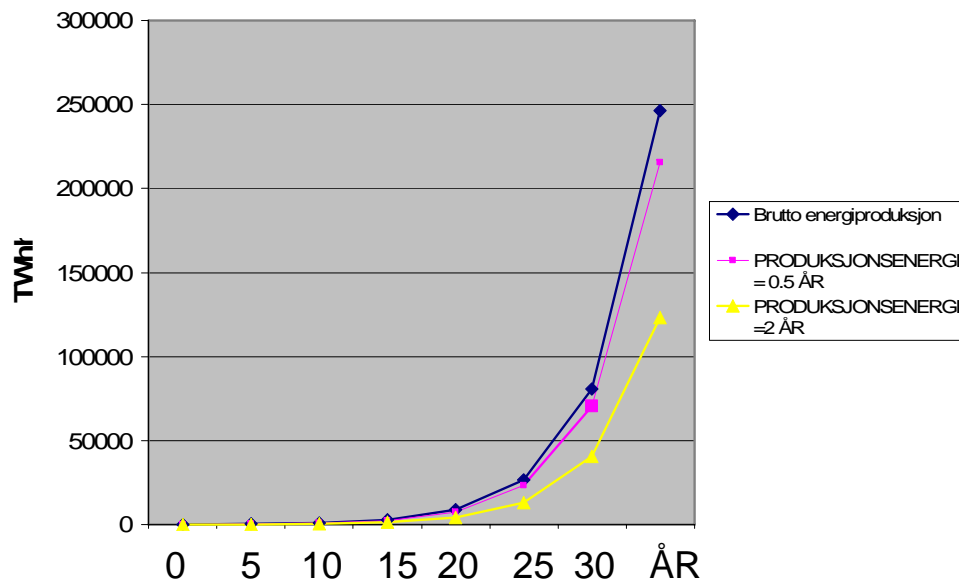
UTVIKLING VED EKSPONENTIELL VEKST

Eksponensiell vekst av energiforbruket med 1.8 % pr. år

Eksponensiell vekst av Solenergiproduksjonen med 25 % årlig vekst

KORREKSJON FOR PRODUKSJONSENERGI

Solenergiproduksjonen korrigert For energiinnsats i framstilling Termiske solfangere "nedbetales" på ½ år Anlegg for elektrisitetsproduksjon "nedbetales" på 2 år.

HVOR MYE KAN SOLENERGI DEKKE ?

KVLITET	ANDEL	KAN DEKKE	ANDEL AV TOTAL
LAV	40 %	50%	20 %
MEDIUM	20 %	25 % (50 %)	5 % (10 %)
HØY	40 %	10 % (40 %)	5 % (16 %)
SUM	100 %		30 % (46 %)

HVA KAN NORSK FORSKNING BIDRA MED ?

- Sol – ingen komparative fortrinn når det gjelder naturressurser, hva med "human capital" ?
- Redusere vår avhengighet av strøm, 20 TWh el sparer 60 TWh primærenergi på kontinentet.
- Fornybar energi vil spille en viktig rolle i framtidens energisystem. Norges profil som energi- og miljønasjon bør videreføres i et langsiktig perspektiv.
- Kan ta en pionerrolle når det gjelder det "omvendte" perspektiv. Men det haster, andre land ligger langt foran.

Tenk deg en energikilde som

INGEN EIER

og der

PRODUKSJON ER GRATIS

DISTRIBUSJON ER GRATIS

RESSURSENE ER UTØMMELIGE

OG UTEN FORURENSNING

Hvem skal gjøre forretning på **den** ?

Hvordan skal utnyttelsen av **den** styres ?

Hvordan skal **den** skattlegges ?

